

DE LATIJNSE MUNTUNIE (1866-1926)

De geschiedenis van de Latijnse Muntunie ontpant een periode van nagenoeg zestig jaar waarin een vijftal landen bij conventie overeenkwamen hun monetaire systemen op elkaar af te stemmen, terwijl een twintigtal andere staten de principes ervan overnamen zonder evenwel ooit lid te worden.

De Latijnse Muntunie werd geboren in een tijd van economisch optimisme dat in West-Europa heerste rond het midden van de vorige eeuw, en dat gekenmerkt werd door een groeiend internationaal karakter van het kapitaalverkeer.

Tot aan Wereldoorlog I genoot de frank, de munteenheid van de Unie, een zeer groot prestige (te vergelijken met dat van de Amerikaanse munt heden ten dage), en was hij een symbool van monetaire stabiliteit, ondanks de moeilijkheden waaraan de Unie meermaals het hoofd heeft moeten bieden.

De Unie viel evenwel ten prooi aan de vlammen van de wereldbrand van 1914 tot 1918. Aan haar bestaan werd juridisch pas een eind gemaakt in 1926.

Ongeveer zestig jaar later is de Europese Gemeenschap er nog steeds niet in geslaagd tot een monetaire samenwerking te komen die aan haar leden dezelfde voordelen biedt als de Latijnse Muntunie tijdens haar bestaan.

*

*

*

Het tekenen van de stichtingsakte van de monetaire unie tussen België, Frankrijk, Italië en Zwitserland op 23 december 1865 te Parijs, na ongeveer een maand onderhandelen tussen vertegenwoordigers van deze vier landen, kan maar worden begrepen wanneer dit in een bredere historische context wordt geplaatst. Het is nodig hiervoor verder in de tijd terug te keren, nl. tot in het jaar XI van de Franse Revolutie, toen bij wet van 7 germinal van dat jaar (28 maart 1803) de Franse Republiek definitief haar monetair systeem vastlegde, dat in zijn principes ongeveer 125 jaar van kracht zou blijven. Deze wet hernam een aantal bepalingen die reeds vroeger waren uitgevaardigd, maar welke grotendeels dode letter waren gebleven :

1. De Munteenheid was de frank, bestaande uit 5 gram zilver met een gehalte van 0,900. Deze frank was reeds gecreeërd geworden bij decreet van 28 thermidor van het jaar III (15 augustus 1795), en correspondeerde in waarde nagenoeg met het oude livre-tournois dat 4,50516 g zilver bevatte.
2. Naast zilveren munten zouden ook gouden stukken worden geslagen. De verhouding tussen de waarde van beide metalen werd bepaald op 15,5. Deze verhouding was reeds onder het Ancien Régime aangenomen in 1785.
3. Beide metalen hadden onbeperkte betaalkracht. Om deze reden werd het systeem gekwalificeerd als dubbele standaard.

4. Iedereen kon, mits afhouding van een kleine vergoeding, goud en zilver laten omzetten in één van de muntteliers.

Eén van de hoofdbedoelingen van deze wet was zo snel mogelijk de circulatie van munten in edele metalen te herstellen na de ongelukkige ervaringen met de papieren assignaten. Men hoopte dit beter te bewerkstelligen door goud en zilver vanuit monetair standpunt op dezelfde voet te plaatsen. Het bleek evenwel een illusie te hopen dat men kon komen tot een gelijktijdig naast elkaar circuleren van goud en zilver door hun onderlinge waardeverhouding in de wet vast te leggen. Het volstond inderdaad dat door het spel van vraag en aanbod deze verhouding afweek van 15,5 door het relatief schaarser worden van één van beide metalen op de wereldmarkt, opdat de ondergewaardeerde munten uit de omloop zouden verdwijnen om te worden opgepot of omgesmolten. Als gevolg hiervan werd de dubbele standaard ook wel de alternerende standaard genoemd, aangezien nu eens zilver en dan weer goud in de omloop overheerste.

Tussen 1820 en 1850 was goud op de wereldmarkt schaars, zodat de Franse muntecirculatie voornamelijk bestond uit zilver. Op het einde van de jaren 1840 werden er echter in Californië en Australië nieuwe zeer rijke goudaders ontdekt, met als gevolg dat vanaf 1850 de balans dan ook doorsloeg naar de andere zijde. Dit effect werd nog versterkt door de ontwikkeling van de handel met het Verre Oosten, waarbij de deficiëten in zilver moesten worden geregeld, aangezien deze landen aanhangers waren van de zilveren standaard. Hierdoor werd zilver in Europa schaarser en schaarser, en vooral dan in die landen die de dubbele standaard hadden geadopteerd, aangezien daar het omwisselen van goud in zilver het gemakkelijkst kon verlopen. Tot deze landen behoorden, naast Frankrijk, ook België, Italië en Zwitserland.

Vanaf het begin van de jaren 1850 verdwenen de zilveren 5 frankstukken meer en meer uit de omloop om te worden omgesmolten. Deze stukken werden in Frankrijk vervangen door gouden muntjes, die gezien hun gering gewicht (1,613 g) niet erg praktisch en bijgevolg niet zeer populair waren. Gaandeweg verdwenen echter ook de kleinere zilverstukken (2 en 1 frank, 50 en 20 centiem), wat het betalingsverkeer in de kleinhandel sterk bemoeilijkte. Het was vanzelfsprekend onmogelijk deze kleinere stukken te vervangen door gouden munten. Daarom moest naar een andere oplossing worden gezocht, die er alleen maar in kon bestaan het gewicht aan zilver te verminderen, zodat het omsmelten van deze stukken niet langer meer winstgevend zou zijn.

Zwitserland was het eerste land dat deze principieel zeer moeilijke stap zette. Bij wet van 31 januari 1860 werd het gehalte van de zilveren pasmunt (d.w.z. van de stukken van minder dan 5 frank) verlaagd van 0,900 tot 0,800. Italië volgde weldra dit voorbeeld, maar ging in de wet van 24 augustus 1862 minder ver: het gehalte werd slechts verlaagd tot 0,835. Frankrijk besloot deze maatregel gedeeltelijk over te nemen: bij wet van 25 mei 1864 werd alleen het gehalte van de stukken van 20 en 50 centiem verlaagd tot 0,835 terwijl dat van de hogere zilverwaarden behouden bleef op 0,900. België behield in principe dit laatste gehalte voor alle munten, maar zag af van aanmuntingen.

Het stelde evenwel voor de problematiek te bespreken op een internationale conferentie, teneinde te komen tot een betere harmonisering van de maatregelen. Het idee werd overgenomen door het Frankrijk van Napoleon III, dat hierin een gelegenheid zag om haar monetaire politiek op te leggen aan de andere landen, hetgeen inderdaad ook zou gebeuren.

Op 20 november 1865 kwamen de vertegenwoordigers van de vier landen bijeen te Parijs. Hoewel België en Zwitserland erop aandrongen het systeem van de dubbele standaard op te geven ten voordele van de gouden standaard (die bijvoorbeeld door Groot-Brittannië was aangenomen), werd dit niet door Frankrijk aanvaard, dat argumenteerde dat het beschikte over een te belangrijke zilvervoorraad. Het principe van de dubbele standaard werd bijgevolg herbevestigd voor de goudstukken en de zilverstukken van 5 frank. Dit hield dus in dat:

- goudstukken zouden worden aangemunt a rato van 3.100 fr/kg muntgoud met een gehalte van 0,900 en met een waarde van 5, 10, 20, 50 en 100 frank ;
- zilveren 5 frankstukken zouden worden geslagen a rato van 200 fr/kg muntzilver met een gehalte van 0,900.

De verhouding tussen de waarde van het goud en het zilver bleef dus behouden op 15,5. Deze stukken zouden kunnen worden geslagen hetzij op initiatief van de overheid, hetzij door particulieren. De intercirculatie van deze stukken was algemeen, d.w.z. dat gelijk welk bedrag kon worden betaald met munten geslagen door om het even welke lidstaat. Het betrof hier evenwel alleen betalingen aan de Openbare Kassen ; de munten hadden niet noodzakelijk ook in alle landen het statuut van wettig betaalmiddel. Zo was bijvoorbeeld de Banque de France er, als privé-instelling, juridisch niet toe gebonden buitenlandse munten ter betaling te aanvaarden, hetgeen ze in sommige gevallen dan ook zou weigeren zonder voldoende garanties vanwege de Franse overheid.

Voor de zilveren pasmunt van minder dan 5 frank werd het gehalte vastgelegd op 0,835 en was de intercirculatie beperkt tot 100 frank, d.w.z. dat een particulier voor maximum 100 frank in buitenlandse munten kon storten aan de Openbare Kassen. Aangezien deze munten een intrinsieke waarde hadden die lager was dan hun nominale, liet hun aanmuntung een winstmarge van circa 7,5%. Deze aanmuntung werd dan ook voorbehouden aan de overheid en werd door de conventie van 23 december 1865 beperkt tot 6 frank per inwoner teneinde te vermijden dat één der lidstaten de andere zou overspoelen met minderwaardig zilvergeld. Te dien einde was trouwens ook een clause voorzien die de repatriëring van dit zilvergeld moest regelen.

De conventie kreeg uitvoeringskracht vanaf 1 augustus 1866. Reeds voor deze datum toonden een aantal landen zich geïnteresseerd, met name Oostenrijk-Hongarije, Spanje, de Pauselijke Staat, Roemenië, verschillende Latijns-Amerikaanse republieken e.d. In 1867 werd trouwens te Parijs een grote internationale conferentie bijeengeroepen, die tot doel had de mogelijkheid te onderzoeken om te komen tot één algemeen geldend monetair systeem. Onder andere Groot-Brittannië en de Verenigde Staten namen deel aan deze conferentie, welke echter, en voornamelijk om politieke redenen,

tot weinig concrete resultaten leidde. Men mag inderdaad niet uit het oog verliezen dat de toenmalige wereldorde verre van stabiel was. In 1866 verklaarde Italië de oorlog aan Oostenrijk-Hongarije met als inzet het grondgebied rond Venetië. Frankrijk schaarde zich aan de zijde van Italië en maakte hierdoor een toetreding van Oostenrijk tot de monetaire unie vanzelfsprekend onmogelijk. In 1868 brak in Spanje een burgeroorlog uit. Op de Balkan waren er geregeld spanningen en wrijvingen tussen de Ottomaanse regering en de Slavische, Roemeense en Bulgaarse provincies. In 1870 brak dan de Frans-Duitse oorlog uit, die eindigde in een smadelijke nederlaag voor Napoleon III. Al deze gebeurtenissen maakten een uitbreiding van de monetaire unie onmogelijk, tenzij dan met het economisch zwakke Griekenland in 1868.

De monetaire unie, die dus vanaf 1 januari 1869 uit vijf leden bestond, had een overwegend Latijns karakter en is dan ook de geschiedenis ingegaan als de Latijnse Muntunie, hoewel deze benaming nooit officieel is aangenomen.

De reeds vermelde oorlog tussen Italië en Oostenrijk-Hongarije had ook nog andere gevolgen. Teneinde snel over de nodige financiële middelen te kunnen beschikken ging Italië over tot de uitgifte van papiergeld met een waarde van 50 centiem en 1 en 2 lire voor een totaal bedrag van 135 miljoen (te vergelijken met het Italiaanse contingent aan zilveren pasmunt dat 140 miljoen beliep). Mede hierdoor begon de Italiaanse lire in waarde te verminderen ten opzichte van de andere munten, wat ertoe leidde dat de Italiaanse munten in het algemeen, en de zilveren pasmunten in het bijzonder, het schiereiland verlieten in de richting van België, Frankrijk en Zwitserland, waar zij werden aanvaard voor hun nominale waarde, maar waar ze zich opstapelden in de Openbare Kassen.

De Frans-Duitse oorlog had nog veel verdergaande gevolgen, niet zozeer omwille van de waardevermindering van de Franse frank (welke trouwens zeer tijdelijk en weinig belangrijk was), maar veeleer door de eenmaking van het Duitse Rijk in 1871 en de monetaire politiek die deze nieuwe natie ging volgen. De Duitse staten, die tot dan toe overtuigde aanhangers waren geweest van de zilveren standaard, opteerden nu voor de gouden standaard. Dit had tot gevolg dat enerzijds een enorme massa zilveren munten dienden te worden omgesmolten, waardoor het aanbod aan zilvermetaal sterk steeg, terwijl anderzijds de vraag naar goud toenam. Hierbij moet nog het effect worden gevoegd van de ontdekking van belangrijke zilvermijnen in Noord-Amerika in de loop van de jaren 1870 en van het omslaan van de handelsbalans met het Verre Oosten.

De Latijnse Muntunie, die juist was opgericht om te verhelpen aan een schaarste aan zilver, werd nu geconfronteerd met een te groot aanbod. De aamunting van zilveren 5 frankstukken, die ook was voorbehouden aan particulieren, kende een snelle ontwikkeling gezien het winstgevend karakter ervan: van minder dan 50 miljoen stukken voor het totaal der jaren 1870, 1871 en 1872, naar meer dan 60 miljoen stukken voor het jaar 1873 alleen. Het was duidelijk dat aan deze speculatie een halt moest worden toegeroepen. Aangezien de monetaire experts overwegend van oordeel waren dat het ging om een voorbijgaande crisis, werden alleen tijdelijke

maatregelen voorgesteld. De conventie van 1865, die afliep in 1880, werd vanaf 1874 aangevuld met jaarlijkse overeenkomsten, die aanvankelijk de aanmuntning van 5 frankstukken aan banden legden, en daarna (met uitzondering van Italië) verboden. Het totaal van de toegestane contingenten die de lidstaten mochten aanmunten evolueerde als volgt :

140	miljoen in 1874
155	1875
120	1876
55,8	1877
9	1878
20	1879

Zwitserland zag van zijn deel af na 1874, België en Griekenland na 1876 en Frankrijk na 1877. Alleen Italië kreeg nog de toelating tot in 1879 deze stukken te slaan. Hierbij werd rekening gehouden met de speciale toestand van dit land dat pas zijn geografische eenmaking had beëindigd en over een onvoldoende monetaire voorraad beschikte in vergelijking tot bijvoorbeeld België en Frankrijk.

Hoewel de conventie van 1865 pas afliep in 1880 en in principe kon worden verlengd, werd reeds in 1878 te Parijs een conferentie samengeroepen om een nieuwe tekst voor te bereiden. Het vraagstuk van de standaard (dubbele dan wel gouden) werd opnieuw te berde gebracht door België en Zwitserland, maar onder druk van Frankrijk (en vooral van de Banque de France die een enorme zilvervoorraad bezat) werd principieel besloten aan het systeem van de dubbele standaard niets te wijzigen. Bijgevolg werd dan ook het probleem van de repatriëring van de 5 frankstukken bij het aflopen van het unieoverdrag niet geregeld. Merken we op dat deze stukken ingevolge de waardedaling van het zilver nog slechts een intrinsieke waarde hadden van ongeveer 4,25 frank.

Het vraagstuk van de repatriëring van de Italiaanse pasmunt in zilver die zich sinds de Italiaans-Oostenrijkse oorlog van 1866 was komen opstapelen in de Openbare Kassen van de andere lidstaten, werd wel opgelost. Er werd overeengekomen dat deze stukken zouden worden teruggestuurd naar Italië en daar zouden moeten blijven tot de waardevermindering van de lire was verdwenen, hetgeen plaatsvond in 1883. Een bedrag van ongeveer 79 miljoen lire werd aldus gerepatriëerd, hetgeen overeenstemsde met ongeveer 47% van het totaal van de Italiaanse aanmuntingen.

Naar het voorbeeld van de eerste conferentie van de Latijnse Muntunie, werd ook deze tweede gevolgd door een grote internationale bijeenkomst waaraan onder andere ook Groot-Brittannië, Duitsland en de Verenigde Staten deelnamen. Deze conferentie had tot doel na te gaan hoe een halt zou kunnen worden toegeroepen aan de voortdurende daling van de zilverprijs (gemiddeld 58 3/8 pence per ounce in 1874, 54 7/8 pence in 1877 en 52 5/8 pence in 1878). Geen enkele concrete remedie werd evenwel voorgesteld en de conferentie ging dan ook zonder resultaten uit elkaar met als gevolg dat de zilverprijs nog verder daalde.

De conventie van de Latijnse Muntunie, getekend op 5 november 1878

te Parijs, trad in voege op 1 januari 1880 en liep einde 1885 af met mogelijkheid van verlenging. Reeds in 1884 liet Zwitserland weten dat het een dergelijke verlenging niet kon aanvaarden, maar dat het aandrong op een nieuwe tekst waarin de repatriëring van de zilveren 5 frankstukken zou worden geregeld.

Einde 1885 kwam dan ook een nieuwe conferentie van de leden van de Latijnse Muntunie bijeen te Parijs. De intrinsieke waarde van een zilveren 5 frankstuk was ondertussen reeds gedaald tot ongeveer 3,90 fr. Het hoeft dan ook geen verwondering te wekken dat elke lidstaat zich trachtte te ontdoen van deze stukken welke zich bij een eventuele opzeggng van de Unie op zijn grondgebied zouden bevinden. Men had uitgerekend dat de saldo's positief zouden zijn voor Frankrijk en Zwitserland, maar negatief voor België en Italië. Frankrijk oefende een sterke druk uit op de twee laatstgenoemde landen teneinde te bekomen dat deze de overschotten aan 5 frankstukken met hun wapen zouden terugkopen tegen de goudwaarde. België verdedigde zich terecht door te stellen dat het steeds de conventies van 1865 en 1878 strikt had nageleefd en dat het bijgevolg zijn muntatelier te Brussel had opengesteld voor iedereen, met inbegrip dus van Franse en Zwitserse speculanten. Het zou dus allesbehalve fair zijn indien het voor deze correcte houding zou moeten boeten. De Belgische regering kon dan ook de voorstellen niet aanvaarden en riep haar vertegenwoordigers van de onderhandelingstafel terug. De nieuwe conventie werd getekend zonder België op 6 november 1885. Het was pas in extremis, nl. op 12 december 1885 (de oude conventie liep af op 31 december 1885) dat België zich met een speciale overeenkomst kon akkoord verklaren. Hierin werd voorzien dat de saldo's in twee zouden worden verdeeld, waarvan slechts de helft tegen goud moest worden teruggekocht. Beide conventies traden in voege vanaf 1 januari 1886 en liepen af in 1891 met mogelijkheid van verlenging.

Hoewel de Latijnse Muntunie officieel aanhangster bleef van de dubbele standaard, was in de praktijk haar monetair systeem gebaseerd op de gouden standaard. Niettegenstaande op deze toestand geregeld kritiek werd uitgebracht schonk het systeem toch voldoening.

Hieruit mag evenwel niet worden besloten dat de Latijnse Muntunie voortaan een probleemloos bestaan kende. Af en toe deden zich inderdaad moeilijkheden voor die voornamelijk betrekking hadden op de zilveren pasmunt van 20 en 50 centiem en 1 en 2 frank. Het is in dit verband aangewezen het chronologisch verloop te volgen van de beslissingen die over deze munten werden genomen.

Zoals reeds vermeld, had de stichtingsakte van 23 december 1865 het bedrag dat de verschillende lidstaten mochten uitgeven vastgelegd op 6 frank per inwoner, hetgeen overeenkwam met een totaal van 438 miljoen. Door de conventie van 5 november 1878 werd dit totaal opgetrokken tot 471,5 miljoen, hetzij een stijging met iets minder dan 8%. Einde 1885 werd een nieuwe verhoging overgenomen met ongeveer 16%, tot 547,2 miljoen. Terzelfdertijd werd een nieuw principe geïntroduceerd. Aangezien men had vastgesteld dat er enerzijds een groeiende behoefte bestond aan zilveren pasmunt en dat er anderzijds een overschot aan zilveren 5 frankstukken was, werd bepaald dat België een deel van haar nieuwe pasmunt zou moeten slaan met zilver voortkomend uit de

omsmelting van versleten 5 frankstukken, nl. voor een bedrag van 5 miljoen op een totaal van 7,8 miljoen. Hoewel deze werkwijze veel minder winstgevend was dan een aanmunting met staven, liet ze toch een kleine marge van ongeveer 6% (rekening gehouden met de kosten). Inderdaad hadden de zilveren 5 frankstukken een gehalte van 0,900 terwijl de pasmunt slechts een gehalte had van 0,835.

In 1878 was men een eerste maal overeengekomen de zilveren pasmunten van Italië volledig te repatriëren en deze stukken voorlopig aan de intercirculatie te onttrekken totdat de depreciatie van de lire zou zijn verdwenen. Vanaf 1883 werden deze stukken terug aanvaard in de andere lidstaten waar ze zich, omwille van de nieuwe waardevermindering van de lire, opnieuw kwamen opstapelen in de Openbare Kassen. Daarom werd bij de conventie van 15 november 1893 besloten deze stukken nogmaals, en ditmaal voorgoed, te repatriëren. Deze operatie had deze keer betrekking op ongeveer 103 miljoen frank, hetzij 51% van het totaal der Italiaanse aanmuntingen van pasmunt. Van dit totaal kwam er ongeveer 26 miljoen uit Zwitserland, wat meer was dan het totaal der eigen Zwitserse aanmuntingen van pasmunt, die begin 1894 22 miljoen frank bedroegen. De terugtrekking had dan ook tot gevolg dat er een aanzienlijk tekort ontstond aan pasmunt in Zwitserland. Tenzide hieraan te verhelpen liet het land voor 3 miljoen nieuwe pasmunten slaan waardoor het haar toegestane maximum van 25 miljoen werd bereikt. Er werd hierbij uitzonderlijk beroep gedaan op de Munt van Parijs, welke in staat was de nieuwe stukken sneller te leveren dan de eigen Munt van Bern. Bovendien drong Zwitserland ook aan op bijzondere maatregelen. Aanvankelijk stelde het voor dat de andere landen het voorbeeld van Italië zouden volgen en dat de internationale koers zou worden onttrokken aan de zilveren pasmunt in het algemeen, zodat deze geheel onder de bevoegdheid van de respectieve landen zou vallen (zoals dat trouwens steeds het geval was gebleven voor de bronzen, koperen en nikkel pasmunt). Frankrijk verklaarde hiermee niet akkoord te kunnen gaan maar zag wel in dat een oplossing moest worden gevonden. Het stelde daarom voor de contingenten op te trekken van 6 naar 7 frank per inwoner en voor het inwonersaantal ook rekening te houden met de bevolking uit de kolonies. Voor Zwitserland betekende deze maatregel een verhoging met 3 miljoen (wat onvoldoende was), voor Frankrijk met 130 miljoen (wat eigenlijk teveel was). Daarom verbond de Franse regering zich ertoe steeds de bedragen die door Zwitserland nodig werden geacht voor het spijzen van haar omloop ter beschikking te stellen (maar dan in Franse munten). Aangezien dit voorstel werd aanvaard steeg het totale contingent pasmunten van 547,2 naar 716,2 miljoen, hetzij een toename met ongeveer 30%. Er werd bovendien bepaald dat de nieuwe stukken moesten worden geslagen met zilver van ongesmolten 5 frankstukken, met uitzondering van een bedrag van 3 miljoen per lidstaat, dat mocht worden aangemunt met zilverstaven. Op die manier zou de voorraad 5 frankstukken afnemen met ongeveer 145 miljoen frank. De winsten voortvloeiend uit de aanmunting met behulp van staven en die op 1,75 miljoen per lidstaat konden worden geschat, moesten worden gestort in een fonds (per lidstaat) dat moest waken over de goede kwaliteit van de muntcirculatie en waarmee de kosten die gepaard gingen met het terugtrekken van versleten munten moesten worden betaald. Tenslotte bepaalde de conventie, die werd ondertekend

op 29 oktober 1897, dat de aanmuntingen moesten worden gespreid in de tijd, nl. 2/5 in 1898 en 1/5 in elk der jaren 1899, 1900 en 1901.

De verhogingen waartoe in 1897 werden besloten bleken echter al vlug onvoldoende voor Zwitserland. Dit land vroeg en verkreeg in 1902 een optrekken van haar contingent met 12 miljoen, te spreiden in de tijd als volgt : 4 miljoen in 1903 en 2 miljoen in elk der jaren 1904, 1905, 1906 en 1907. Deze nieuwe stukken mochten worden geslagen met zilverstaven, waarbij de winsten (ongeveer 7 miljoen) moesten worden overgedragen aan het reeds vermelde fonds. De contingenten van de andere lidstaten werden door deze conventie van 15 november 1902 niet aangepast.

De oplossing bleek echter eens te meer tijdelijk. In 1908 werd er, na lange discussies waarbij Zwitserland er eens te meer op aandrong de zilveren pasmunt te onttrekken aan de internationale koers, een nieuwe en ditmaal radicalere verhoging overeengekomen. Door de conventie van 4 november 1908 werden de contingenten opgetrokken van 7 naar 16 frank per inwoner, hetzij van 728,2 naar 1.866,4 miljoen (zijnde een toename met ongeveer 156%). De jaarlijkse aanmuntingen moesten worden beperkt tot een bedrag van 60 centien per inwoner. Ze dienden in principe te worden uitgevoerd met zilver uit versleten 5 frankstukken, met uitzondering evenwel van Zwitserland en van beperkte contingenten voor Griekenland (ongeveer 6,90 frank per inwoner) en Italië (ongeveer 1,70 frank per inwoner), welke mochten worden geslagen met zilverstaven, terwijl België voor een maximum van 1,9 miljoen mocht gebruik maken van de zilveren munten van de vroegere Onafhankelijke Congostaat, die vanaf 1909 een Belgische kolonie was geworden. Door deze aanmuntingen zou de voorraad 5 frankstukken afnemen met ongeveer 970 miljoen. De winsten, die 110 à 120 miljoen zouden belopen, moesten weerom worden gestort in het fonds dat in stond voor de goede kwaliteit van de muntcirculatie.

Bij middel van dezelfde conventie werd besloten de Griekse pasmunt te repatriëren, zoals dat reeds eerder was gebeurd voor de Italiaanse in 1879 en 1894. Een bedrag van ongeveer 6 miljoen in deze pasmunt werd door België, Frankrijk en Zwitserland uit de omloop genomen. Vanaf 1909 was de intercirculatie van de zilveren pasmunt dan als volgt :

- in België, Frankrijk en Zwitserland circuleerden de pasmunten van deze drie landen zonder onderscheid naast elkaar ;
- in Griekenland en Italië waren alleen de nationale pasmunten in omloop.

De intercirculatie bleef algemeen voor de zilveren 5 frankstukken en voor de gouden munter, althans in theorie. In de praktijk immers waren in Italië en Griekenland omzeggens geen van deze stukken in de omloop te vinden, wat geen verwondering hoeft te wekken gelet op de waardevermindering van de lire en de drachme, hetgeen te wijten was aan de te grote aantallen bankbiljetten die door beide laatstgenoemde landen in omloop werden gebracht en die onvoldoende door goud gedekt waren.

Het uitbreken van Wereldoorlog I in 1914 had tot gevolg dat ook de andere lidstaten zich aan dit euvel zouden bezondigen. Teneinde

de zeer zware uitgaven die met de vijandelijkheden gepaard gingen te dekken, werden steeds meer en meer bankbiljetten gedrukt. Voor de lidstaten van de Latijnse Muntunie (Griekenland buiten beschouwing gelaten) evolueerden de biljettenomloop en de dekingsgraad door de goudvoorraad van de centrale banken als volgt :

op 31/12	biljettenomloop	dekkingsgraad
1913	9,4 miljard	57%
1914	15,0	40
1915	20,0	36
1916	25,2	31
1917	32,8	23
1918	41,0	19
1919	55,8	13
1920	60,5	12

Deze toename van de biljettenomloop bracht in de lidstaten een inflatiespiraal op gang, wat vanzelfsprekend een onmiddellijke weerslag had op de wisselkoersen. Alleen de Zwitserse frank kon zich min of meer handhaven op zijn goudwaarde (Zwitserland bleef goudstukken slaan in 1914, 1915 en 1916).

De Franse frank, die vóór de oorlog en tijdens de eerste maanden van de vijandelijkheden steeds een lichte premie had vertoond ten opzichte van de Zwitserse, begon vanaf 1915 echter meer en meer terrein te verliezen. Dit weerhield Frankrijk er evenwel niet van zilveren pasmunten (met internationale koers) te blijven slaan in de hoop dat hierdoor het vertrouwen van de bevolking in de bankbiljetten zou bewaard blijven. De Munt van Parijs maakte hierbij overwegend gebruik van zilverstaven, hoewel dit door de conventie van 1906 was verboden. Frankrijk verbond zich ertoe na de oorlog voor eenzelfde gewicht 5 frankstukken te smelten. Een groot deel van deze zilveren pasmunten kwam niet in de Franse muntomloop terecht maar werd uitgevoerd naar Zwitserland. De Franse regering besloot dan ook, door maatregelen uitgevaardigd in juli en augustus 1915, de uitvoer van Franse pasmunten te verbieden. Hierdoor werd echter geen halt toegeroepen aan deze export, welke klandestien werd georganiseerd. Dit hoeft geen verwondering te wekken, gelet op het groeiend agio van de Zwitserse op de Franse frank, dat als volgt evolueerde :

tijdens het tweede semester van 1915 :	8,4%
in 1916 :	12,3%
in 1917 :	20,1%
in 1918 :	28,5%

Desondanks ging de Munt van Parijs verder met het slaan van deze stukken. Tussen 1914 en 1918 werd voor ongeveer 480 miljoen aangemunt (waarvan 60% met behulp van zilverstaven), wat meer was dan het totaal der Franse aanmuntingen in zilveren pasmunt sinds het begin van de Latijnse Muntunie tot 1913, en dat ongeveer 470 miljoen bedroeg.

Het waren niet alleen de Franse munten die hun weg vonden naar Zwitserland. Ook vanuit België werd een dergelijke uitvoer georganiseerd en wel door de Duitse bezetter zelf. De Belgische regering in Le Havre kon niet meer over haar Munt te Brussel

beschikken en deed daarom beroep op de privé-Munt van Birmingham die munten sloeg met behulp van zilverstaven, een eerste maal in 1914, en een tweede maal in 1917-1918. Deze laatste stukken werden evenwel nooit in omloop gebracht, om redenen welke verder duidelijk zullen worden.

Italië schaarde zich vanaf 1915 aan de zijde van de Geallieerden. De lire verloor zeer snel terrein en wel in die mate dat vanaf augustus 1917 de intrinsieke zilverwaarde van de pasmunten de nominale waarde ervan overtrof. De Italiaanse regering besloot dan ook de aanmunting van deze stukken stop te zetten en ze uit de omloop te trekken.

Griekenland nam pas vanaf 1917 deel aan de vijandelijkheden. De drachme begon dan ook pas veel later dan de andere munten in waarde te dalen. De laatste aanmunting in zilver dateerde evenwel van 1911.

Het einde van de vijandelijkheden in november 1918 leidde ook op monetair gebied tot een euforie, waarbij werd gehoopt dat snel zou kunnen worden teruggekeerd naar de vooroorlogse toestand, d.w.z. met een terugkeer van de verschillende munten naar de goudpariteit. Op dit optimisme werd evenwel vlug een domper gezet toen bleek dat Duitsland niet in staat zou zijn de enorme oorlogsschatting te betalen. De speculatiegolf kwam dan ook snel terug op gang. Was het agio van de Zwitserse op de Franse frank tijdens de laatste twee maand van 1918 en de eerste twee van 1919 nog afgenomen van 30 tot 10%, het zou daarna terug met sprongen de hoogte inschieten, vooral toen in februari 1919 de Britse en Amerikaanse Geallieerden een einde maakten aan de steun die ze sinds de oorlog hadden verleend aan de Franse frank. Hierdoor onderging de uitvoer van munten naar Zwitserland een nieuwe impuls.

Naast met het uit elkaar groeien van de wisselkoersen van de verschillende lidstaten, moet ook nog met een andere evolutie rekening gehouden worden, nl. met de prijs van het zilver op de Beurs te Londen. Deze was tijdens de oorlog langzaam maar zeker gestegen van 25 pence per ounce in 1914 tot 50 pence einde 1918-begin 1919. In augustus 1919 werd de 60 pence overschreden, in november 1919 de 70 pence, in januari 1920 de 80 pence en in februari 1920 werd bijna 90 pence per ounce bereikt. De gevolgen van deze prijsstijging werden nog versterkt door de stijging van de koers van het Britse pond. Daardoor overtrof de intrinsieke waarde van de zilveren pasmunten uit België en Frankrijk hun nominale waarde vanaf augustus 1919. België besloot dan ook de zilverstukken die door de Mint van Birmingham waren geslagen in 1917-1918, niet in omloop te brengen maar deze terug om te smelten. Frankrijk daarentegen ging tot in 1920 door met de aanmunting van dergelijke stukken, niettegenstaande de verliezen die hierbij werden geleden. Een groot deel van deze munten verdween (illegaal) in de smeltpot, een ander deel werd (eveneens illegaal) uitgevoerd naar Zwitserland, waar deze stukjes nog steeds betaalkracht hadden. Dit laatste land wenste hiaraan definitief een einde te maken en stelde voor de zilveren pasmunt voorgoed aan de internationale koers te onttrekken. Dit gebeurde voor de Franse pasmunt bij conventie van 25 maart 1920 en voor de Belgische bij conventie van 9 december 1921. In Zwitserland werd

voor 43 miljoen in Franse en voor 6,5 miljoen in Belgische pasmunt uit de omloop genomen terwijl Frankrijk slechts voor 2 miljoen in Zwitserse pasmunt terugstuurde. Aldus daalde de Zwitserse geldomloop netto met ongeveer 47,5 miljoen, hetzij circa 12 frank per inwoner. Teneinde een schaarste aan zilveren pasmunt te voorkomen verkreeg Zwitserland een verhoging van haar contingent van 16 tot 28 frank per inwoner. Wel werd hierbij bepaald dat het, voor de nieuwe aanmuntingen, gebruik moest maken van versleten 5 frankstukken van lidstaten van de Latijnse Muntunie. Deze laatste stukken werden immers ook, en vooral dan na de snelle afbrokkeling van de zilverprijzen (van bijna 90 pence per ounce begin 1920 naar minder dan 40 pence in december van dat jaar, om zich te stabiliseren rond de 35 pence in 1921 en 1922), in grote aantallen uitgevoerd naar Zwitserland. Deze stukken ondergingen hetzelfde lot als de zilveren pasmunten een tijdje later. Zij werden ontmunt en gedeeltelijk gerepatriëerd terwijl een ander deel werd aangewend voor het slaan van nieuwe 5 frankstukken, waarvan het Zwitserse contingent werd opgetrokken van 10,6 naar 80 miljoen. De reeds vermelde conventie van 1921 regelde ook deze problematiek. Er kan worden opgemerkt dat voor ongeveer 225 miljoen in 5 frankstukken buiten koers werd gesteld, wat een enorm bedrag was aangezien het totaal der Zwitserse aanmuntingen in goud en zilver sinds het begin van de Latijnse Muntunie ongeveer 290 miljoen bedroeg.

Met ingang van 1922 was de Zwitserse zilverschuldigheid aldus volledig uit nationale munten samengesteld. De goudstukken genoten evenwel nog steeds internationale koers. In al de andere lidstaten waren zilver en goud volledig uit de omloop verdwenen aangezien de intrinsieke waarde van deze stukken hoger was dan hun nominale.

België kreeg trouwens, door de reeds vermelde conventies van 1920 en 1921, de mogelijkheid munten te slaan van 50 centiem en 1 en 2 frank in koper-nikkel in plaats van in zilver. Deze stukken waren uitsluitend bestemd voor Belgisch-Congo. Hun aanmuntning werd aanvankelijk beperkt tot 12 miljoen maar werd nadien vrijgelaten, althans voor zover het Belgisch contingent niet werd overschreden.

De hoop om door een scherpe deflatiepolitiek en met behulp van de oorlogschulden van Duitsland te komen tot een herstel van de vooroorlogse wisselkoersen, bleek in het begin van de 20-er jaren hoe langer hoe minder realistisch. Het werd (voor Zwitserland uitgezonderd) duidelijk dat een nieuwe monetaire stabiliteit enkel kon worden bereikt door verregaande devaluaties.

Teneinde haar volledige autonomie in monetaire aangelegenheden terug te krijgen, besloot de Belgische regering einde 1925 dan ook zich uit de Latijnse Muntunie terug te trekken met ingang van 1 januari 1927. De andere lidstaten verklaarden zich akkoord de muntunie vanaf die datum als ontbonden te beschouwen. Aldus stierf de Latijnse Muntunie die al gedurende enkele jaren geen enkel praktisch voordeel meer had kunnen bieden aan haar leden, een roemloze dood. Na de opzegging ervan besloot Zwitserland de vreemde goudstukken die nog op haar grondgebied circuleerden te ontmunt en te vervangen door eigen stukken zodat vanaf einde 1927 de muntcirculatie volledig uit nationale stukken bestond.

De andere landen gingen over tot drastische devaluaties waarbij de munten werden gestabiliseerd op de volgende percentages van de vooroorlogse goudpariteiten :

in België	:	14%
in Frankrijk	:	20%
in Griekenland	:	7%
in Italië	:	27%

Zwitserland handhaafde de vooroorlogse pariteit en zou deze pas in 1936 moeten opgeven tengevolge van de zware economische crisis van de jaren 30. De zilveren pasmunt werd evenwel tot in 1967 geslagen volgens de specificaties van de conventie van de Latijnse Muntunie van 1865.

*

*

*

Een verzameling bestaande uit alle munttypes van de Latijnse Muntunie (proefstukken buiten beschouwing gelaten), geslagen tussen 1866 en 1926, omvat 120 stukken als volgt verdeeld over de verschillende muntwaarden :

11	stukken van 100 frank in goud
6	50
17	20
6	10
3	5
16	5 frank in zilver
21	2
19	1
16	50 centiem
5	20

120 stukken

Het grootste deel van deze munten kan tegen redelijke prijzen worden aangekocht. Een klein aantal evenwel zal de koopkracht van de gemiddelde verzamelaar te boven gaan. Tot deze laatste categorie behoren o.a. :

- voor Frankrijk : het gouden 5 frankstuk en het 20 centiemstukje van de 3de Republiek ;
- voor Griekenland : de goudstukken van George I, met uitzondering van de 20 drachmestukken ;
- voor Italië : de 100 en 50 lirestukken in het algemeen, de zilveren 5 lirestukken van 1901 en 1914 en het 20 centiemstukje van 1863 met op de keerzijde het Italiaanse wapenschild ;
- voor Zwitserland : het 100 frankstuk van 1925.

De verzameling kan worden uitgebreid met de stukken van een aantal andere landen die hun munten sloegen volgens de specificaties van de Latijnse Muntunie, zonder hiervan evenwel lid te zijn.

Er kan hierbij worden opgemerkt dat een deel van deze stukken ook officieel door de Latijnse Muntunie werden aanvaard, nadat hierover internationale akkoorden werden bereikt. Dit was bijvoorbeeld het geval voor de gouden 4 en 8 guldenstukken van Oostenrijk-Hongarije en voor de gouden stukken van Monaco, Spanje en Tunesië. Een verzameling van deze munten omvat een 200-tal exemplaren, waaronder een 60-tal goudstukken.

Jan MOENS

BIJLAGE 1 : SPECIFICATIES VAN DE MUNTSTUKKEN VAN DE UNIE

GOUDEN MUNTEN

waarde	gewicht	diameter	gehalte
100 fr	32,258 g	35 mm	0,900
50 fr	16,129 g	28 mm	0,900
20 fr	6,452 g	21 mm	0,900
10 fr	3,226 g	19 mm	0,900
5 fr	1,613 g	17 mm	0,900

ZILVEREN MUNTEN

waarde	gewicht	diameter	gehalte
5 fr	25,-- g	37 mm	0,900
2 fr	10,-- g	27 mm	0,835
1 fr	5,-- g	23 mm	0,835
50 c	2,50 g	18 mm	0,835
20 c	1,-- g	16 mm	0,835

OPMERKING : De aanmunting van de zilveren en gouden 5 frankstukken werd vanaf 1880 opgeschort.

in miljoen	1865	1878	1885	1897	1902	1908	1920
BELGIE	32,0	33,0	40,8	46,8	46,8	276,8	276,8
FRANKRIJK	239,0	240,0	264,0	394,0	394,0	948,8	948,8
GRIEKENLAND	9,0	10,5	15,0	15,0	15,0	42,4	42,4
ITALIE	141,0	170,0	202,4	232,4	232,4	540,8	540,8
ZWITSERLAND	17,0	18,0	25,0	28,0	40,0	57,6	100,8
TOTAAL	438,0	471,5	547,2	716,2	728,2	1866,4	1909,6

OPMERKING : Einde 1922 waren deze contingenten als volgt uitgeput (rekening gehouden met de gesmolten versleten stukken en met ontmutingen) :

België (met inbegrip van stukken voor Belgisch-Congo)	:	a rato van 53,7%
Frankrijk	:	96,7%
Griekenland	:	46,4%
Italië	:	62,2%
Zwitserland	:	77,6%

In miljoen	1874	1875	1876	1877	1878	1879	TOTAAL
BELGIE	12,0	15,0	10,8	5,4	-	-	43,2
FRANKRIJK	60,0	75,0	54,0	27,0	-	-	216,0
GRIEKENLAND	-	5,0	12,0	1,8	-	-	18,8
ITALIE	60,0	50,0	36,0	18,0	9,0	20,0	193,0
ZWITSERLAND	8,0	10,0	7,2	3,6	-	-	28,8
TOTAAL	140,0	155,0	120,0	55,8	9,0	20,0	499,8

OPMERKINGEN : De toegestane contingenten werden op de volgende manier uitgeput :

België	:	a rato van 87,3%
Frankrijk	:	95,1%
Griekenland	:	82,2%
Italië	:	100,0%
Zwitserland	:	27,7%

BIJLAGE IV ; LANDEK MET EEN GELIJKAARDIG MONETAIR SYSTEEM

Albanië (1926-1938)
Bulgarije (1882-1916)
Comoren (1891)
Congostaat (1887-1896)
Deens-West-Indië (1904-1905 ; alleen voor gouden handelsmunten)
Dominikaanse Republiek (1891)
Eritrea (1890-1896)
Finland (1878-1913 ; alleen voor de goudstukken)
Kreta (1901)
Letland (1924-1932)
Lichtenstein (1924-1936)
Monaco (1878-1904)
Oostenrijk-Hongarije (1870-1892 ; alleen voor gouden handelsmunten)
Pauselijke Staat (1866-1870)
Polen (1925 ; alleen voor de goudstukken)
Puerto-Rico (1895 ; alleen voor zilveren handelsmunten)
Roemenië (1868-1927)
San Marino (1898-1925)
Servië (1875-1925)
Spanje (1869-1933)
Tunesië (1891-1928)
Venezuela (1879-1936)
Zweden (1868-1872 ; alleen voor gouden handelsmunten)

BIJLAGE V : BEKNOPTE BIBLIOGRAFIE

1. Procès-verbaux de la Conférence monétaire entre la Belgique, la France, l'Italie et la Suisse (1865, 1874).
2. Procès-verbaux de la Conférence monétaire entre la Belgique, la France, la Grèce, l'Italie et la Suisse (1875, 1876, 1878, 1879, 1885, 1893, 1920, 1921).
3. Procès-verbaux de la Conférence monétaire internationale (1878, 1881, 1892).
4. Documents monétaires, publiés par le Ministre des Finances (1873-1879).
5. Rapports du Commissaire des Monnaies au Ministre des Finances (1900-1924).
6. Rapports de l'Administration des Monnaies et Médailles (1896-1926).
7. Rapports de gestion du Conseil fédéral (1896-1928).
8. A. MARSIAULT, *Des conventions monétaires et de l'Union monétaire latine*, 1889.
9. F. BROSSAULT, *L'Histoire de l'Union monétaire latine*, 1903.
10. E. EGNER, *Der Lateinische Münzbund seit dem Weltkrieg*, 1925.
11. B. FOURTENS, *La Fin de l'Union monétaire latine*, 1930.
12. L. DUBOIS, *La Fin de l'Union monétaire latine*, 1950.
13. V. JANSSENS, *De Belgische Frank*, 1976.
14. J. MOENS, *Het Koninkrijk België en de Latijnse Muntunie (1865-1926)*, 1976.

BIJLAGE VI : ZILVERPRIJS OP DE BEURS VAN LONDEN (IN PENCE/OUNCE)

